

't inschrien

vierenentwintigste jaargang nr. 4, oktober 1992

kwartaaluitgave van de

VERENIGING OUDHEIDKAMER TWENTE

ISSN 0166-3984

't inschrien

Een inschrien is een vakje in de tuugkist waarin waardevolle zaken werden bewaard.

Copij zenden aan:

M. Paskamp-van Santen, Vleerhoeksweg 13, 7663 TK Mander
Tel. 05418-80470

Redactie: A.J. Brunt, Delden

H.H. Hagens, Almelo

H.A. Kleerebezem, Borne

J.J.H. Meijer, Hengelo

A.L.A. Wevers, Hengelo

M. Paskamp-van Santen, Mander, eindredacteur

Administratie:

't Inschrien, p/a Rijksmuseum Twenthe
Lasondersingel 129, 7514 BP Enschede

Postrekening nr. 832196 t.n.v. de penningmeester v.d. Oudheidkamer 'Twente'
Bank: Algemene Bank Nederland N.V., Enschede rek. nr. 59.27.45.651

Abonnementsprijs f 15,- per jaar

Losse nummers f 5,- (exclusief portokosten)

Overname van de inhoud, in welke vorm dan ook, is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

MEUBELMAKERIJ

H.J. Filart

* Restauratie

* Maatwerk

* Replica's

Uitsluitend vakwerk

Uitslagsweg 26a, 7556 LR Hengelo
Telefoon 074 - 913467, b.g.g. 074 - 919606

In memoriam ir. D. Hulshoff

Op 23 juni j.l. is in zijn woonhuis te 's Gravenhage overleden Dirk Hulshoff, architect en restaurator van Rijksmonumenten. Dick Hulshoff, zoals hij zich noemde, werd op 14 mei 1914 te Utrecht geboren, waar zijn vader, geboortig uit Borne, bibliothecaris en docent aan de Rijksuniversiteit was. Zijn moeder, Christine Lögters, kwam uit Gildehaus (graafschap Bentheim) waar haar vader architect en bouwmeester was, evenals haar broer Gerhard. Laatstgenoemden voerden onder meer opdrachten uit voor de vorsten van Bentheim-Steinfurt. Zijn bekwaamheid als architect had hij kennelijk van zijn grootvader geërfd. Wegens zijn grote kunstzinnigheid, die hij ook in zijn eigen huis tot uiting bracht door verwerving van kunstvoorwerpen uit de 17e, 18e en 19e eeuw die hij zo mogelijk zelf restaureerde, leefde hij in een eigen wereld. Hij bezat een groot woonhuis in de Bankastraat in Den Haag, waar hij zich temidden van zijn verzamelingen kon uitleven.

Mijn vrouw en ik waren steeds welkome gasten, aan wie hij met liefde en enthousiasme zijn kunstvoorwerpen toonde. Toen het huis voor hem te groot werd, kocht hij een kleiner 19e eeuws huis in dezelfde buurt.

Hij timmerde niet aan de weg, was bescheiden van aard en had een sterk gevoel voor esthetiek en individualiteit. Zijn samenwerking met architecten in Nijmegen, Den Haag en Ootmarsum werd door hem beëindigd omdat hij zijn zelfstandigheid en zijn grote bekwaamheid beter alleen kon uiten.

Alleen al in Twente heeft hij gedurende de laatste 35 jaren meer dan 30 oudheidkundige monumenten gerestaureerd. De bekendste hiervan zijn de restauratie van de havezate Herinckhave in de gemeente Tubbergen, het gespaard gebleven Stifhuis, de Stiftskerk en het Storkenhuis in

Weerselo, de bouwhuizen en het interieur van een vleugel van kasteel Twickel in Delden, het Bussemakerhuis te Borne, het voormalige stadhuis van Almelo, het Palthehuis te Oldenzaal, het Teylershuis en het Bleekwachtershuis te Losser, het Richtershuis te Haaksbergen en enige oude panden te Ootmarsum.

De herbouw van de verdwenen Stifhuizen in Weerselo kon plaatsvinden dank zij zijn initiatief om in een vroeg stadium de tekeningen en begroting klaar te maken. Achteraf bleek dat hij door zijn goede relaties bij Monumentenzorg op de hoogte was van een op handen zijnde tijdelijke verruiming van de financieringsmogelijkheden. Doordat voor het Stif Weerselo een goed plan beschikbaar was, kwam uit Den Haag een groot bedrag naar Weerselo, waardoor langs de zuidzijde van het Stifplein de fraaie herbouw van de 18e eeuwse huizen kon plaatsvinden.

Een bekwaam en kunstzinnig mens heeft ons verlaten. Wat blijft in Twente is zijn bouwkundige nalatenschap.

B.G. Cromhoff

Twente op rekenpenningen

Jetons, leg- of rekenpenningen zijn penningen die gebruikt werden om te rekenen, zowel in de handel als in de rekenkamers, waar de financiële controle van 's lands rekeningen werd uitgevoerd. De penningen zijn ontstaan in een tijd dat men rekende in Romeinse cijfers en men niet of nauwelijks over papier kon beschikken. Ze werden gebruikt op houten tafels met richels of met krijtstrepen volgens het principe van het telraam.

Op enige Neurenbergse rekenpenningen wordt de rekenmeester afgebeeld achter zijn tafel aan het werk. Deze penningen werden gebruikt voor rekenonderwijs op scholen. Op de keerzijde staat het alfabet zodat deze penningen ook bij de taalles gebruikt konden worden. De legpenningen waren per pond in winkels te koop waarvan vooral plaatselijke instellingen gebruik maakten.

de rekenmeester

De middeleeuwse officiële rekenpenningen hebben vaak een grote overeenkomst met munten en dat is ook verklaarbaar, daar de stempels gesneden en de penningen geslagen werden in de muntateliers. Ze bestaan zowel in brons als in zilver, maar de zilveren uit de eerste tijden zijn uiterst schaars. Normaal werden alleen bronzen penningen gebruikt. Van enkele rekenpenningen is ook een gouden afslag bekend. De oudste jetons zijn uit de tijd van Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen (1346-1384), nog voor de oprichting in 1386 van de eerste rekenkamer in het Vlaamse Rijsseel.

De eerste Noordnederlandse rekenkamer voor Holland, Zeeland en Friesland werd opgericht in 1447 in Den Haag en was daar, met een kleine onderbreking, gevestigd tot 1572. Met de gebiedsuitbreiding van het Oostenrijkse huis kwamen ook de andere Noordnederlandse landen, met uitzondering van Gelderland en het graafschap Zutphen, onder toezicht van de kamer van Holland. Op 5 februari 1559 kreeg Gelderland een eigen rekenkamer; daarvoor werden de Gelderse rekeningen afgehoord in Brussel. Tijdens de Opstand werd de werking van de rekenkamers in zowel Zuid- als Noord-Nederland verstoord en zijn zij in diverse plaatsen gevestigd geweest. Ook het uiterlijk van de rekenpenningen veranderde. In de tijd van Karel V en Philips II, vóór de Opstand, liet de voorzijde meestal het portret van de koning zien, terwijl op de keerzijde vaak zijn wapen stond afgebeeld. Geleidelijk gaan deze afbeeldingen over in voorstellingen van historische aard, met vaak een allegorisch of satirisch karakter.

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog werden de rekenpenningen vaak gebruikt als propagandamiddel om aan belangrijke gebeurtenissen bekendheid te geven. Een tiental van deze penningen hebben betrekking op Twente.

Alexander Farnese, beter bekend als de hertog van Parma, was landvoogd over de Nederlanden van 1578-1592. Hij was een uiterst bekwaam militair en staatsman. Al kort na zijn aanstelling kwam de Unie van Atrecht tot stand. Tussen 1579 - inname

Lodewijk van Male

van Maastricht - en 1585 -inname van Antwerpen - wist hij de meeste opstandige steden in het zuiden te heroveren. Oldenzaal werd in 1580 ingenomen en Groningen kwam in datzelfde jaar onder Spaans gezag door het verraad van Rennenberg. In de jaren na 1585 versterkte hij zijn positie in het oosten. De opstandige gewesten Holland, Zeeland, Utrecht en Friesland waren nu in het zuiden en oosten geheel door Spaanse gebieden ingesloten.

In 1587 kreeg Maurits in de nog vrije gebieden de algehele militaire leiding. Hij en zijn neef Willem Lodewijk hadden een gedegen studie gemaakt van de Griekse- en Romeinse krijgskunde en zij reorganiseerden het Staatse leger. Maurits zorgde voor een uniforme opleiding van zijn manschappen, liet ze exerceren en onderrichtte hen ook in het veldwerk, graven en verschansen. Toen de omstandigheden ten gunste keerden wierp deze oefening en discipline zijn vruchten af.

Doordat de Spaanse koning aan het eind der tachtig jaren ook in oorlog raakte met Frankrijk, werd zijn aandacht afgeleid van het Noorden. Parma werd door Philips naar Frankrijk geroepen en alhoewel hij niet direct gehoorzaamde, verslaptte toch zijn greep op de Nederlanden.

De eerste grote overwinning van Maurits is waarschijnlijk ook één van zijn bekendste. In maart 1590 wordt Breda veroverd met behulp van het turfschip. Het volgende jaar volgen de verovering van Zutphen, Deventer, Delfzijl, Hulst en Nijmegen. In 1592 vallen Steenwijk, Ootmarsum en Coevorden in Staatse handen. Parma is inmiddels ziek in de Nederlanden teruggekeerd en overlijdt in december 1592 te Atrecht. Hij heeft niets meer kunnen ondernemen tegen het succes van Maurits. Alhoewel de verovering van Ootmarsum slechts tijdelijk was, is deze Twentse stad toch genoemd op een vijftal rekenpenningen, die verderop beschreven worden.

Na de val van Geertruidenberg in 1593 wordt na twee mislukte pogingen (in 1591 en 1592) eindelijk in 1594 ook Groningen van de Spanjaarden bevrijd. In 1595 bevindt het leger zich tussen Bislich en Sil-

volde en op 24 januari 1597 wordt Turnhout ingenomen. Volgens oude gegevens sneuvelen er 2000 Spanjaarden en slechts 10 Staatsen. Turnhout is echter slechts het begin van een heel succesvol jaar waarin heel Twente en de Achterhoek door Maurits bevrijd worden. De 'Tuin der Zeven Provinciën' is dan weer gesloten en beveiligd.

Ook van deze veldtocht zijn 5 'Twentse' rekenpenningen bekend.

De behandelde rekenpenningen zijn op één Zeeuwse na, alle in Dordrecht geslagen. De stempels werden gesneden door Gerard van Bylaer, stempelsnijder te Dordrecht en Middelburg. De stempels zijn voor meerdere combinaties gebruikt en hebben aan de keerzijde allen alleen een tekst.

Beschrijving van de 'Twentse' rekenpenningen:

1 t/m 5 van 1592; 6 t/m 10 van 1597.

1. vz. de drie veroverde steden, Steenwijk, Ootmarsum en Coevorden, onder een hand met scepter die uit een wolk komt, waarin het Hebreeuwse woord JEHOVAH staat. ZELVS DOMINI EXERCITVVM FECIT HOC
de ijver van de Heer der Heerscharen heeft dit gedaan
- kz. STENEVICO OTMARSIA COVORDIA CAPTIS HOSTE REPVLSO SENatus FOEDERatarum PROvinciarum Fierce Fecit / in afsnede CIM IM XCII
Steenwijk, Ootmarsum en Coevorden overwonnen en de vijand verslagen zijnde, heeft de Raad der Verenigde Gewesten deze (penning) laten maken 1592

(Dugn. 3304/05 - vL I 431.1)

2. vz. als 1
 kz. STENEVICO VETMARSia COVOR-
 Dia FORTiter RECVPERATIS HOS-
 TE PVLSO CVM GLORIA DOMVVS
 NASSOVIAE CIM IM XCII
 Steenwijk, Ootmarsum en Coe-
 vorden kloekmoedig herwonnen
 en de vijand verjaagd tot glorie
 van het huis van Nassau 1592
 (Dugn. 3306 - vL I 431.2)

3. vz. de Nederlandse leeuw met zwaard
 en pijlenbundel
 ORDines PROVINCiarum GERma-
 niae INFERioris DECRETio PUBLICo
 CVDI IVSSERVNT
 de Staten der Gewesten van Ne-
 derduitsland hebben bij openbaar
 raadsbesluit deze (penning) doen
 slaan
 kz. als 2
 (Dugn. 3307 - vL I 431.3)

4. vz. als 3
 kz. als 1
 (Dugn. 3308/09)

5. vz. de Nederlandse leeuw met zwaard
 en pijlenbundel, daarboven in een
 wolk het Hebreeuwse woord JE-
 HOVAH FECIT MAGNA QVI PO-
 TENS EST
 Hij die machtig is heeft grote din-
 gen gedaan
 kz. als 1
 (Dugn. 3310)

6. vz. de gekroonde wapens van Frank-
 rijk en Engeland en het wapen van
 de Verenigde Provinciën verbonden
 door een lint, ter herinnering
 aan het Drievoudig Verbond
 A DOMINO FACTVM ISTVD
 dit is door de Heer geschied
 kz. ORDINum AVSPICIis PRINCIPIS-
 que MAVRitii DUCTV HOSTE AD
 TVRNHOVTVM CAESO DECEM
 OPpPIDIS ET TRIBVS ARCIBVS
 EXPVGNatis ET TOTA CISRHEna-
 na DITIONE PACATA 1597
 onder het oppergezag der Staten
 en het beleid van prins Maurits de
 vijand bij Turnhout verslagen, tien
 steden en drie sterkten veroverd
 en het gehele gebied aan deze zij-
 de van de Rijn bevrijd 1597
 (Dugn. 3414 - vL I 496.4)

7. vz. de Nederlandse leeuw met zwaard en pijlenbundel
SOLI DEO HONOR ET GLORIA
alleen aan God zij de eer en de glorie

kz. als 6
(Dugn. 3415/16 - vL I 496.3)

8. vz. als 7
kz. SIGNIS AD TVRNHOVT XXXIX
POSTea OPPIDIS TRANS
RHENVM III CIS VI HISPANO TRI-
MESTRI EREPTIS / in afsnede
Cim IM XCVII Senatus Consulto
39 vendels bij Turnhout, daarna
aan gene zijde van de Rijn drie,
aan deze zijde zes steden in drie
maanden aan de Spanjaard ont-
nomen / 1597 bij raadsbesluit (ge-
munt)

(Dugn. 3417 - vL I 497.2)

9. vz. tussen Maas, Rijn en Eems de
overwonnen steden: Turnhout, Al-
pen, Rijnberk, Meurs, Bredevoort,
Groenlo, Goor, Enschede, Olden-
zaal, Ootmarsum en Lingen; op de
voorgond een wapenstandaard,
daarboven de letters D.O.M.
staande voor Deo Optimo Maxi-
mo, aan de hoogste God

(Dugn. 3418 - vL I 497.4)

10. vz. het gekroonde wapenschild van
Zeeland
O MIRANDA DEI OPERA
Oh bewonderenswaardige werken
van God

- kz. HISPANO APVD TVRNHOVTVM
CAESO ATQVE ALPINIANO TIBE-
RIA CO (cum) MEVRSIA VNIVER-
SISQVE DITIONIBVS TRANSRHE-
NANIS EXPVLISO 1597

de Spanjaarden bij Turnhout ver-
slagen en uit het Tiberiaanse Al-
pen benevens Meurs en alle Over-
rijnse Gewesten verjaagd 1597

(Dugn. 3421 - vL I 497.6)

M. Holleman - Tas

Literatuur

Dugniolle. J.F., 'Le Jeton Historique des dix-sept
Provinces des Pays-Bas', Bruxelles 1876
Loon. G. van, 'Beschrijving der Nederlandsche
Historipenningen deel I, 's Gravenhage 1723

Het graafschap Twente en de graaf van Goor

De eerste oorkonde die de namen Twente en Goor in één adem noemt heeft in het verleden nogal wat stof doen opwaaien. Het ging in deze om een giftbrief uit de periode 1027-1054, van welke een afschrift uit waarschijnlijk de eerste helft van de 13de eeuw¹⁾ aanwezig is in het bisschoppelijk archief te Utrecht²⁾. Hieronder volgt in extenso de vertaling van deze giftbrief door J.W. Racer³⁾.

Bisschop Bernulphus verklaart dat:
de edele clericus Adolf, gewezen ridder van een hem toebehorend goed, hetwelk hij heeft gehad onder het graafschap van graaf Godeschalk, Twente genaamd, dat is Goor, met toestemming zijner erfgename Walburgis Abdis van Frenckenhorst door zijn ambtman Walo heeft overgegeven aan Sint Maarten met alle daartoe behorende erveri, gebouwen, horige lieden, landerijen, weiden, bossen, wateren en waterlopen, verkregen en nog te verkrijgen met alle bewind of rechtsdwang of wat zijne broeders Ludolf en Werner aldaar gehad hebben, in diensten en opkomsten en Adolf, door opvolging tot hiertoe, in zijne macht gehad heeft. Dat hij bisschop, hem Adolf, daar op goedwillig tot eene inkomst heeft gegeven, onder Twente een tiende van tien Deventer pond en onder Drente van zeven en een half pond. Dat zoo, bijgeval deze toegestane inkomst aan iemand zijner opvolgeren mishagen mogte, die het toegestane mogt nalaten te voldoen, alsdan Adolf voornoemd met het zijne, dat hij gegeven heeft, zou mogen doen wat hij wil. Dat dit geschied is bij Goor in het gerichte van bovengenoemde graaf ten overstaan van vele getuigen en dat ter bevestiging dezer opdracht dezen brief met zijn zegel heeft doen bekrachtigen.

Over de betekenis nu van 'Twente genaamd, dat is Goor' (Tuente nuncupatum,

id est Gore) heeft altijd verwarring bestaan. Historici vroegen zich af of Twente en Goor identiek waren of dat er sprake was van twee verschillende begrippen. In oude geschriften wordt namelijk wel gesproken van het graafschap Twente en de graaf van Goor, maar nooit van de graaf van Twente en het graafschap Goor. Racer⁴⁾ en De Geer van Jutfaas⁵⁾ namen aan dat 'id est Gore' sloeg op het graafschap, terwijl Dumbar⁶⁾ en de schrijvers van het Oorkondenboek van Utrecht van mening waren dat met 'id est Gore' het geschonken goed in het graafschap werd bedoeld. Het was tenslotte Formsma die aan de onduidelijkheid een einde wilde maken. Hij trachtte te bewijzen dat Twente en Goor twee verschillende benamingen waren voor hetzelfde begrip⁷⁾. Gezien de beperkte beschikbaarheid van bronnen blijft echter ook Formsma's stelling een theorie.

Ik ben mij er dan ook terdege van bewust dat mijn van Formsma afwijkende conclusie grotendeels noodgedwongen theoretisch van aard is.

Ik zou daartoe terug willen gaan naar het begin van de gravenperiode, zo omstreeks de 7de/8ste eeuw. De Merovingische vorsten plachtten ambtenaren aan te stellen - graven - die namens hen een ambtsgebied - graafschap - moesten besturen in de meest uitgebreide zin des woords. Deze graven genoten geen vast salaris, maar hadden recht op een deel van de door hen geïnde boetes. Mogelijk gold dit ook voor de geïnde belastingen. Soms hadden ze het vruchtgebruik van de in hun graafschap gelegen koninklijke bezittingen⁸⁾. Onder de Karolingische vorsten werd het stichten van graafschappen en het benoemen van graven voortgezet. Zo stelde Karel de Grote in 782 op de Rijksdag te Lippespringe voor het onderworpen Saksenland graven aan die afkomstig waren uit de

Bernoldi, episcopi

In nomine sancte et individue trinitatis ego bernoldus rex; adolphi militis
 sancte tuncensis sancte presul notum esse cupio cunctis fidelibus tam
 futuris quam in presentibus quod quidam ingenuus clericus nomine adolphi
 multas officio functus quando sui iuris hereditatem quam ha-
 buit infra comitatum godescalci comitatus twente occupatum.
id est goor tradidit scilicet martino cum clementia heredis sui
 wicburge abbatisse videlicet de frikenhurst. per manum ad-
 uocati sui walonis. cum omnibus ad eundem locum pertinentibus cur-
 talibus. edificibus. mancipiis. agris. pascuis. siluis. aquis. aquarum
 decursibus. quibuslibet inquirendis. cum omni districtu. quod frater et
 ludolfus. et werin ibidem in uita sua usi sunt habere. in seruum

aanzienlijksten onder de Saksen⁹).

Het lijkt mij niet denkbeeldig dat bij die gelegenheid het graafschap Twente is ontstaan en dat Karel de Grote toen tevens een ambtenaar benoemde die het graafschap in zijn naam als graaf van Twente ging besturen.

Eén van de eerste activiteiten van de nieuw benoemde graaf zal ongetwijfeld de bouw van een borch, zijn machtscentrum, 'ergens' is het graafschap zijn geweest. Wellicht was dit de Hunenborg te Volthe, de Schulenborg te Almelo of een borch in het Bentheimse land, want dit gebied behoorde vanouds tot Twente¹⁰).

De tegenstanders van deze theorie wijzen erop dat geen enkele bron spreekt over een graaf van Twente¹¹). Dit lijkt mij duizend jaar na dato echter geen steekhoudend argument, zeker gezien het feit dat, zoals reeds vermeld, het bronnenmateriaal uit die tijd uiterst summier is. Ik acht het derhalve niet onwaarschijnlijk dat er een graafschap Twente is geweest, bestuurd door de graaf van Twente.

Resteert de kwestie dat er wel sprake was van de graaf van Goor, maar niet van het graafschap Goor. Hierover zou ik het volgende willen opmerken waarbij ik mij baseer op het leenstelsel.

In het kort komt het er bij het leenstelsel op neer dat een vrij persoon zich, met behoud van zijn vrijheid, onder bescherming stelde van een machtiger persoon. Daartoe droeg hij zijn goed over aan een heer (leenheer), die het hem (leenman) in leen teruggaf. In ruil daarvoor verplichtte de leenman zich om zijn leenheer met raad en daad bij te staan. Hierbij komen de begrippen 'allodiaal' en 'feodaal' naar voren. Allodiaal was het goed dat iemand persoonlijk bezat, dat hij dus niet in leen gekregen had van een heer en waarvoor hij aan niemand verantwoording schuldig was. Feodaal daarentegen was het goed dat iemand in leen had gekregen, in de ruimste zin van het woord. Bij een feodaal goed bestond er dus een personele rechtsverhouding tussen leenheer en leenman.

Overal waar het leenstelsel doordrong

maakte het allodium in toenemende mate plaats voor feodale rechtsverhoudingen. Volgens de zuiver feodale gedachtegang die het beginsel 'nulle terre sans seigneur' - geen land zonder heer - huldigde, was het allodium echter iets dat niet behoorde te bestaan. Om nu de praktijk met de theorie - alles werd in leen gehouden van een heer - in overeenstemming te brengen, construeerde men de fiktieve gedachtegang dat ook het allodium een leen was, weliswaar niet gehouden van een heer, maar van de zoon, een 'zonneleen' dus¹²⁾.

In het licht van bovenstaande theoretische uiteenzetting lijkt het mij geen onlogische gedachte dat het gebied dat 'Goor' werd genoemd tot ongeveer het midden van de 11de eeuw een allodiaal goed was, mogelijk een 'zonneleen', met als eigenaar de in de giftbrief genoemde gewezen ridder Adolf en zijn voorouders. Een aanwijzing in die richting zou kunnen zijn dat met een allodiaal goed gedaan kon worden wat men wilde. De eigenaar kon er vrijelijk over beschikken, behoudens dat bij aangeërd grondbezit dat vanouds als een familiegoed werd beschouwd, de medewerking van de naaste familieleden van de beschikker - de vermoedelijke erfgenamen - vereist was¹³⁾. Deze situatie komt naar voren in de giftbrief wanneer wij lezen dat Adolf zijn bezit heeft overgegeven "met toestemming zijner erfgename Walburgis Abdis van Frenckenhorst".

Naar mijn mening was het allodiale goed Goor 'gelegen in' het graafschap Twente en was het zeker niet identiek aan dat graafschap. Mijns inziens is dan ook de borch, welke zich eens bevond in de onmiddellijke nabijheid van het huidige Schild en waarvan steeds sprake is wanneer het gaat om de oudste geschiedenis van Goor¹⁴⁾, in de tweede helft van het eerste millennium gesticht door één van de voorouders van Adolf. Deze zienswijze wijkt af van de visie van provinciaal archeoloog Verlinde, die de bouw ergens in de 11de-12de eeuw dateert¹⁵⁾ en evenzeer van die van de auteur van deze bijdrage die aanvankelijk veronderstelde dat de borch

door de bisschop van Utrecht zou zijn gesticht¹⁶⁾.

Ik word in mijn mening, als zou de borch ouder zijn dan tot dusver werd aangenomen, gesterkt door het volgende. De giftbrief eindigt met de zinsnede: "dat het geschied is bij Goor in het gerichte van bovengenoemde graaf ten overstaan van vele getuigen (...)". Met andere woorden, de brief werd in de periode 1027-1054 opgesteld bij Goor en niet in Goor. Dit laatste zou ook moeilijk kunnen aangezien Goor in die dagen slechts bestond uit een kleine nederzetting met een kerkje¹⁷⁾ waar zeker geen plaats was om "vele getuigen" op adequate wijze te ontvangen. Neen, de gebeurtenis vond plaats bij Goor, mogelijk in de open lucht, maar mogelijk ook in genoemde borch.

Zou het laatste het geval zijn geweest dan brengt het voorgaande mij tot de volgende slotsom. Blijkens de giftbrief was er een goed, Goor genaamd, dat onder het graafschap Twente viel, maar daar wel onafhankelijk van was. De overdracht van het goed vond plaats bij Goor, mogelijk in de bovengenoemde borch. Tot aan de overdracht was het goed nog in het bezit van het 'geslacht Adolf' en werd het daarna een bisschoppelijk bezit. Hieruit blijkt dat niet de graaf maar Adolf en zijn voorouders eertijds de borch bewoonden en de graaf dientengevolge, zoals eerder gesuggereerd, elders gewoond moet hebben. Toen Adolf zijn goed aan de bisschop had geschonken en Goor daarmee een bisschoppelijk bezit werd, was het naar mijn mening niet onlogisch dat de bisschop, teneinde zijn nieuw verworven bezit veilig te stellen, een ambtenaar naar Goor stuurde om het gebied in zijn naam te besturen. Deze ambtenaar kreeg, analoog aan de Karolingische praktijk, de titel 'graaf' en het goed werd een 'graafschap', Goor genaamd. Eveneens naar voorbeeld van de politiek van de Karolingische vorsten stelde de bisschop de graaf, die mogelijk geen salaris genoot, in het bezit van enkele inkomsten. Genoemd worden "onder Twente een tiende van tien Deventer pond en onder Drenthe van zeven en een half

Drostambt Twente

Een indringende kijk op het sociale leven in het Twente van de zeventiende en achttiende eeuw. Dat is het beeld dat oprijst uit het archief van het drostambt Twente, waarvan de toegang nu voor het eerst gepubliceerd wordt.

De drost van Twente was oudtijds de hoogste rechterlijke functionaris in het gebied in burgerlijke zaken. Daarnaast had hij ook een belangrijke politieke invloed, als leider van de Twentse ridderschap. Enkele honderden procesdossiers zijn nu beschreven en toegankelijk gemaakt voor het publiek. Het archief zelf berust in het Rijksarchief in Overijssel te Zwolle.

Voor genealogen is van belang dat talloze bekende en minder bekende Twentse families in deze inventaris voorkomen. Ze zijn snel op te sporen via een uitgebreide index.

Oud-rijksarchivaris mr. E.D. Eijken, deskundige op het terrein van de oude rechterlijk instellingen in onze provincie, schreef een uitvoerige rechtshis-

torische inleiding over het ontstaan van het ambt, het functioneren van de drost, de procesgang en de competentie.

De inleiding werpt niet alleen een interessant licht op het oude recht in Twente, maar ook op de geschiedenis van deze landstreek.

De inventaris van het drostambt Twente wordt uitgegeven in de serie Uitgaven van het rijksarchief in Overijssel en zal - bij voldoende intekening - begin 1993 verschijnen.

Het boek zal ongeveer 240 pagina's tellen. Bij intekening vóór 1 december 1992 kost de inventaris f 17,50, daarna f 20,-.

Voorintekening kan uitsluitend schriftelijk geschieden door een briefkaart te sturen naar: Rijksarchief in Overijssel, Antwoordnr. 2172, 8000 VB Zwolle, t.a.v. A. Molhoek, onder vermelding van DROST VAN TWENTE.

Vanzelfsprekend wordt U op de hoogte gebracht van het al of niet doorgaan van deze uitgave.

pond". Ongetwijfeld zal de graaf zijn domicilie hebben gekozen op de reeds bestaande borcht, op het 'stamslot van het geslacht Adolf'.

Kortom, ik ben van mening dat er een graafschap Twente is geweest met een graaf van Twente, aangesteld door de Karolingische vorsten, en een graafschap Goor met een graaf van Goor, aangesteld door de bisschop van Utrecht.

G.J. Geerts

Noten

1. Müller Fz, S., *Het oudste cartularium van het Sticht Utrecht* (Den Haag 1892), XXVI.
2. *Ibid.*, 92.
3. Racer, J.W., *Overijsselsche Gedenkstukken II* (Campen 1782), 81-91.
4. *Ibid.*, t.z.p.
5. Geer van Jutfaas, B.J.L. de, *De Vorming van het Oversticht*. Kronijk van het Historisch Genootschap, 31, 432.
6. Dumbar, G., *Verhandeling over het graafschap Goor en beschrijving van de heerlijkheid Almelo en Vriezenveen* (Deventer 1859), 28.
7. Formsma, W.J., 'De graaf van Goor en het graafschap Twente' in: *Verlagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis*, 53 (Zwolle 1938), 18-63.

8. Monté Ver Loren, J.Ph. de, J.P. Spruit, *Hoofdpijnen uit de ontwikkeling der rechterlijke organisatie in de Noordelijke Nederlanden tot de Bataafsche omwenteling* (Deventer 1982), 29-30.
9. *Ibid.*, 30.
10. Stroink, L.A., *Stad en Land van Twente* (Hengelo 1962), 82, 98.
11. Formsma, 41, 42.
12. Monté Ver Loren, J.Ph., J.E. Spruit, 43-44.
13. *Ibid.*, 44.
14. Doesschate, A. ten, 'Over den vermoedelijken oorsprong van Goor' in: *Verlagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis*, 53 (Zwolle 1938), 18-63.
15. Snuij, G.J., *Verzamelde bijdragen tot de geschiedenis van Twenthe* (Hengelo 1975), 163-165.
16. Stroink, L.A., 132-133, 173.
17. Verlinde, A.D., 'Stadskernonderzoek te Goor. Op het spoor van een gestichte stad' in: V.T. van Vilsteren en D.J. de Vries, *Van beek en land en mensenhand* (Utrecht 1985), 61.
18. Geerts, G.J., 'Theorie over de ontstaansgeschiedenis van Goor' in: *'t Inschrien*, 2 (1987), 61.
19. Geerts, G.J., 'Goor, de oude en de nieuwe stad' in: *Verlagen en Mededeelingen van de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis*, 105 (Zwolle 1990), 9.

Fedor van Kregten (1871-1937) in de Oudheidkamer 'Twente'

In maart 1992 mocht de Vereniging Oudheidkamer 'Twente' een belangrijke aanwinst voor haar schilderijenverzameling in ontvangst nemen. Het was een legaat van Mevrouw A.M. van Kregten-Uhrmacher te Delden, overleden 26 februari 1992, schoondochter van de kunstenaar Fedor van Kregten.

Johannes Aurelius Richard Fedor werd op 16 januari 1871 in Diever in Drente geboren. Zijn vader, Hermannus Jacobus, was onderwijzer en 'zwierf' met zijn groeiende gezin - Fedor was het eerste kind - van plaats naar plaats: Diever - Sleen - Giet-hoorn - Hattem - Vollenhove - Beetster-zwaag - Beets - Wierden, overall telkens

één of twee jaren verblijf houdend. In Wierden woonden ze wat langer, zeker van 1885, het geboortjaar van de jongste dochter (het op één na jongste kind) tot na 1893. Vader Van Kregten was in die gemeente hoofdonderwijzer aan de school in de buurtschap Notter, aan de Regge tegenover Rijssen. Fedor behaalde in 1890 zijn onderwijzersakte l.o. aan de normaalschool te Goor en was van 1890 tot 1893 onderwijzer te Averlo, gemeente Diepenveen. Hoewel hij in 1892 had gesolliciteerd op een vacature te Enter en daar ook werd benoemd, bedankte hij in februari 1893 voor die benoeming. Tegelijkertijd vroeg hij per 1 april 1893 ontslag aan de school te Averlo. Hij koos, 22 jaren oud, definitief

Koeien, rustend aan de Reggewal bij Notter 1900

voor het kunstenaarschap, waarvoor de aanleg zich al jaren bij hem manifesteerde en dat hem ook boven alles ging.

Voor zijn strenge vader moet het wel een teleurstelling zijn geweest maar deze was realistisch genoeg om het onvermijdelijke te accepteren en Fedor (die door dag en tijd eigenlijk Johan werd genoemd) ruimte voor een atelier te verschaffen. In 1906 verhuisde Fedor naar Den Haag, dat zijn woonplaats zou blijven. Hier overleed hij in 1937 op 66-jarige leeftijd, nog ruim een jaar eerder dan zijn ijzersterke vader, die 91 jaar oud werd!

Voor zijn verdere levensloop, zijn werk en de ontwikkeling en beoordeling ervan, verwijzen we naar de literatuur waaraan we

ook het bovenstaande ontleenden. Het aanhalen ervan leek ons belangrijk als direct gegeven met betrekking tot het aan de Vereniging gelegateerde werk: de meeste zijn gedocumenteerde voorstellingen uit de omgeving van Almelo, Wierden (Notter!) en Holten.

Hieronder volgt een opsomming van de schilderijen naar volgorde van inventarisatie, de nummers OHK 1600 t/m 1606; de aquarel is opgenomen in de collectie prenten en tekeningen, onder nummer PR 792.

1. Schaapskooi met herder en schapen te Loenen (Veluwe), doek 25.5 x 40.5 cm; notitie op het spieraam: Scholten's schot, Loenen o/d Veluwe 1890

Beukenbos, oude beek en beekwal in de Aalderinkshoek, Almelo 1903

Woo sprek ie oe medemeans an? (3)

Noadat in de vurige oflewering de neie Taalgids joar 1915 "De ondergang van het voornaamwoord du" an de orde kwam, is no de neie Taalgids joar 1925 an de buurt met t artikel "Aanspreekvormen in het midden van de negentiende eeuw". In nen breek van Jacob van Lennep an Alberdingk Thijm löt Jacob ouns gewaarwördn, woo he dachn owwer de ansprekvormn in t begin van de negenteende eeuw: 'U' koump via 'Uwee' oet 'Uw Ed'. He constateert, dat vuur 1820 nog gen 'u' wördt gebroekt. 'Uwee' vindt he oolderwets. De leu gebroekt altied 'je en jij'. Later noa 1850 wördt der wa 'Sire of Mevrouw' bie zegd b.v.: "Ja mevrouw, als je nog eens troef gespeeld had" of de deerde persoon: "Die muts staat mevrouw allerliefst". Jacob ervaart 'u' als stief. Zien tiedgenoot Taco

Roorda, nen Freas, vindt 'U zal' enz. ne beleefde sprekvorm en em duchn, dat 'gij' tusschen t gewone 'jij' en t beleefde 'u' steat.

Oet; Tiedschrift vuur Nederlandse taal en letterkunde joar 1926: artikel "Over de aanspreekvorm ie (i-j) in onze oostelijke Provinciën" duur A. Verdenius. t Vuurnaamwoord 2e pers. meervold is in de 16e eeuw vuur de Saksische en Frankische dialectn in ouns laand 'gi', schoonwal vanof 1500 a wa 'ie' vuurkoump. In Owweriessel is ne eeuw later 'gi' owwegoan in 'ie', dat o.a. blik oet de "Overijsselse Boervrijagie", woarin de pastoor, den gen Owweriessels sprek, de vorm 'gij' gebroekt. Kloeke wis op één geslöt'n 'ie-oe'gebied, dat n deel van Drente, zoawat heel Owweriessel en t grötste deel van n Achterhook umvat. In dizze regio wördt t Nederlandse 'jullie' nich gebroekt, mer wa 'ie'. Trouwens 'jullie' koump pas in de tweede helft van de 19e eeuw vuur t eerst op. Doarvuur was t aait 'jelui'. (Oet: "Over onze vrouwelijkheidspronomena", van Verdenius in Nieuwe Taalgids 1938).

Wie volgt Verdenius in zien artikel "Vreemde taalelementen in onze kluchten" (Nieuwe Taalgids 1927). In ne besprekking van t spel "Ghewillich Labuer en de Volc van Neerynghe" oet 1526 van schriewer Everaert, wis Verdenius ouns op nen zeeman, den in zien Zeeuws de ansprekvorm 'du' gebroekt en dat de rest 'ghij' gebroekt vuur enkel- en meervold.

Wördt vervolgd.

H. Engelbertink

-
2. Schapen met boerderij aan de Oude Regge bij Notter, 1900; doek 60 x 88.5 cm
 3. Beukenbos, oude beek en berkenwal, Aalderinkhoek, Almelo, 1903; doek 120.5 x 141.5 cm
 4. Koeien, rustend aan de Reggewal bij Notter, 1900; doek 56.5 x 78.5 cm
 5. Twentse vrouw en twee jongens voeren een kalfje, 1935; doek 50 x 70 cm
 6. Drie kalveren bij een hooiberg en schuren in oud Holten, 1900; doek 35.3 x 50 cm
 7. Herder met kudde bij een schaapskooi; doek op carton 18.8 x 22.5 cm
- Aquarel; waterverfstudie, schaapskooi en boerderij, 1890; 27 x 35 cm.

H.Hagens

Literatuur

Scheen I, 1969, pag. 648
 Baas H. 'Fedor van Kregtten, zijn leven, zijn werk.' Deventer (z.j.).

Tentoonstelling

Unico van Twickel

300 jaar geleden zag op Twickel Unico Wilhelm, graaf van Wassenaer Obdam, het levenslicht. Op 2 november 1692 werd hij gedoopt in de Ned. Herv. Kerk in Delden.

Unico was een markante persoonlijkheid. In de landspolitiek heeft hij een belangrijke rol gespeeld. Ook heeft hij zich intensief ingezet voor het landgoed Twickel.

Naast dit alles was Van Wassenaer een actief beoefenaar van kunst en cultuur. In 1980 werd hij 'ontmaskerd' als de componist van de *Concerti Armonici*, die tot dusver op naam stonden van de Italiaan Pergolesi; en nog onlangs kwam van hem in een buitenlandse bibliotheek een drietal blokfluitsonates aan het licht.

300 jaar na zijn geboorte worden Unico's leven en

werken nader onder de aandacht gebracht in een aan hem gewijde tentoonstelling. Hierin wordt een beeld geschetst van het leven in de eerste helft van de 18e eeuw. Met behulp van meubiliar uit het kasteel wordt een idee gegeven van onder meer het familieleven, Unico's muzikale activiteiten en zijn werkzaamheden voor Twickel, de V.O.C. en de Staten-Generaal.

Deze tentoonstelling, getiteld *Unico van Twickel: componist en diplomaat, 1692-1766* vindt plaats in het rechter bouwhuis van kasteel Twickel aan de Twickelerlaan in Ambt Delden. De openingstijden lopen van 3 november tot en met 22 november 1992 op weekdagen van 14.00-17.00 en op zaterdag en zondag van 10.00-17.00 uur. De entree bedraagt f 5,-; voor kinderen tot en met 12 jaar f 1,-.

Informatief

Tienden, uitgangen enz. in 1798

Zoals bekend streefde de Bataafse Republiek naar afschaffing van als feodaal beschouwde rechten die niet waren gebaseerd op tussen partijen vrijwillig gemaakte afspraken.

Artikel 25 van de Staatsregeling van 1798 veroorzaakte onder de bezittende klasse heel wat commotie. Daarin stond namelijk dat veel oude rechten als 'strijdig met der burgeren gelijkheid en vrijheid' waren vervallen. Kans op 'pecuniele vergoeding' werd echter geboden aan personen en instanties die binnen een half jaar hun aanspraken vastlegden bij de 'Eerste Kamer van het vertegenwoordigend lichaam des Bataafschen volks' in Den Haag. Deze bepaling zette heel wat ganzeveren pennen in beweging want niemand wordt graag in zijn portemonnee getroffen.

In Den Haag, op het Algemeen Rijksarchief - voor treinreizigers gemakkelijk te bereiken via perron 12 van het Centraal Station - liggen over deze materie liefst 53 dikke bundels met stukken, afkomstig uit het hele land. Dank zij een catalogus, in 1978 gemaakt door A.M.E.H. Leuring, kunnen we ons een idee vormen van de stortvloed van rekensten die aan het eind van de 18e eeuw zijn geschreven. Uit het voormalig Gewest Overijssel werden circa 500 gevallen aanhangig gemaakt. Het betreffende hoofdstuk begint met Aanen en Agelo en eindigt met Zwolle en daarachter de toegang 'Welberg onder Delden'.

Twee voorbeelden:

Catrina van Delden te Oldenzaal stelt dat de tiende uit het erve Kosterink uit Gammelke al in 1680 is omgezet in een jaarlijkse betaling door de boer van 30 gld. Zij staaft dat door overlegging van een copie van het accoord tussen Jan Costerink en zijn vrouw Geesse met Jan Bloemen en diens vrouw Eva Cuipers uit genoemd jaar. Als de eerste Jan niet aan zijn verplichtingen voldoet, dan mag de tweede Jan zich schadeloos stellen door voor het afgesproken bedrag koren van het land te halen mits in aanwezigheid van twee onpartijdige taxateurs.

G. Weeling, ontvanger der diaconie te Oldenzaal, legt aanspraken vast op tienden uit de erven Blenke en Hofstede te Rossum en op een uitgang 'uit een huis en hofjen in de stad'.

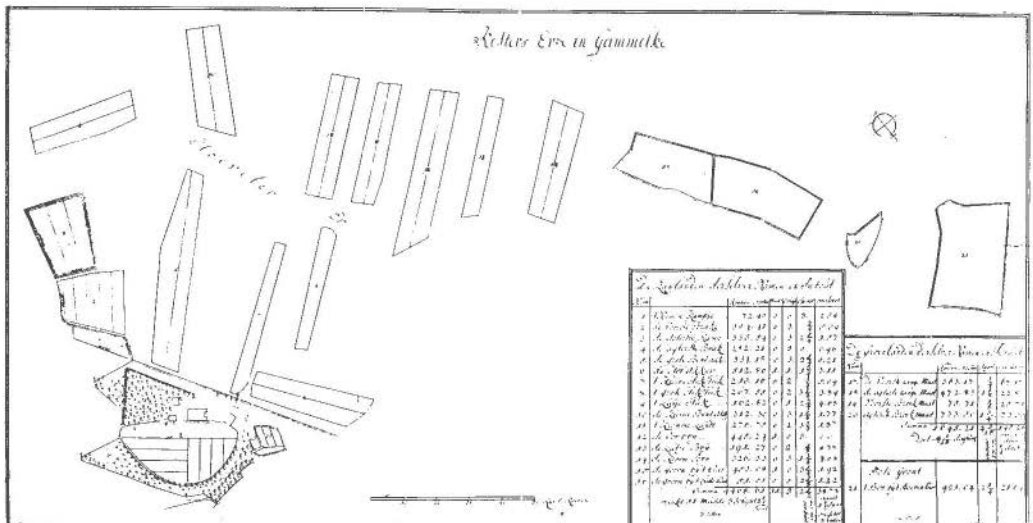
Voor zover nog niet bekend, wil ik geïnteresseerden wijzen op deze 'Fundgrube'. Wel voeg ik er meteen aan toe dat veel bewijsstukken in 1802 weer uit de Haagse archieven zijn verdwenen. Leuring schrijft daarover in zijn korte 'voorwoord'. Een gedeelte van de 'Klapper Leuring' heb ik Den Haag gecopieërd en gedeponereerd in het archief van de Oudheidkamer 'Twente', onder toevoeging van een aanwijzing over het opvragen van stukken uit dat bestand van het Algemeen Rijksarchief. Voor het overige verwijs ik naar het in 1978 verschenen werk van F.J.C. Ketelaar, 'Oude Zakelijke Rechten', op de Oudheidkamer geïnteriseerd onder nr. C K 36.

J.H.R. Wiefker

Kosters Erve in Gammelke in 1780

R.A.O. te Zwolle, Inv.nr. D 1296

(Zie ook Verp.reg. van Twente van 1601, nr. 136)

Boek en Blad

Veldnamen in Almelo

In de reeks 'Veldnamen in Overijssel' verscheen als nummer 10 'Veldnamen in Almelo'. Het is de geordende neerslag van het veldnamenonderzoek dat door enkele medewerkers van de SOWECO te Almelo al in de jaren 1977-1979 werd verricht. Behalve het voorwoord, op te vatten als inleiding en verantwoording, bevat het boekje geen verklarende bijdrage(n) over een of ander facet dat met 'veldnamen' kan samenhangen, zoals met de delen 'Haaksbergen' (3) en 'Hengelo' (6) het geval is.

Het overzicht omvat als eerste de 'Numerieke lijst veldnamen' van achtereenvolgens de kaarten A, B en twee delen C, bij het raadplegen waarvan men het boekje in alle richtingen moet draaien. Daarna de alfabetische veldnamenlijst en tenslotte een dito lijst van boerderijnamen. Naast de drie (vier) veldnamenkaarten A, B en C1 en C2 is er een boerderijnamenkaart. Ter illustratie zijn verschillende verdwenen en nog bestaande boerderijen afgebeeld. Een verantwoording van deze foto's ontbreekt; ze zijn afkomstig uit de collectie van wijlen G.J. Eshuis en ter beschikking gesteld door het Museum voor Heemkunde te Almelo.

Helaas zijn in de bijschriften bij de foto's enkele fouten geslopen, die we hieronder graag willen rechtzetten:

- pag. 18, beide foto's kunnen onmogelijk van het Kolthof zijn; dit was een 'doorsnee gravenboerderij, geheel in baksteen gebouwd en met een sluitsteen boven de rondbogige niendeur met het jaartal 1848; bij de bovenste foto denken we, bij een vergelijking met andere ons bekende afbeeldingen, eerder aan één der beide Rietboeren;
- pag. 30, het 'Voorhuis' moet zijn: schaapskooi op het erve Boershuis (Boershoes) aan de Boershuisweg, een zijweg van de Gravenallee;
- pag. 36, de onderste foto toont niet het erve Holsbrink maar het nu verdwenen 'Exoo' aan de Visschedijk; plaats: de tegenwoordige waterzuivering;
- pag. 46 onder, 't Langkamp is niet afgebroken;
- pag. 80 onder, deze als 'Langkamp' aangeduide boerderij is het Rensink of De Brander en is wel afgebroken.

We hopen dat de prijs geen beletsel is voor geïnteresseerden in Almelo's geschiedenis. Veldnamen zijn gedoemd goeddeels te verdwijnen, door stadsuitbreidingen, door verkavelingen of domweg doordat ze niet meer worden gebruikt en overgeleverd en dus in vergetelheid raken. Het interessante en leerzame van deze Almelo'se uitgave ligt m.i. vooral in het feit dat nog er zoveel namen wor-

Verschenen Boeken

Kraa, G., *Ruslandreiziger* (Oldenzaal 1992)
Twents-Gelderse Uitgeverij De Bruyn Oldenzaal
ISBN 90 6693 047 0
prijs: f 24,90

Jobse-Van Putten, Jozien, *De krentenwegge. Een bijzonder brood bij geboorten* (Amsterdam 1992)
Cahiers van het P.J. Meertens-Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde, nr. 4
ISBN 90 70389 35 5 87
prijs: f 17,45 excl. verzendkosten

Gerding, M.A.W., *Dorpsgeschiedenis* (Zutphen 1992)
Cahiers voor Lokale en Regionale Geschiedenis, dl. 9
Uitgeverij Walburg Pers Zutphen
ISBN 90 6011 818 9
prijs: f 15,-

den weergegeven in stadsuitbreidingen van na 1945. Namen kunnen 'leuk' zijn als je te weten komt, dat je in je rijtjeshuis op de 'Ossenweide' of de 'Varkenskamp' woont. Namen kunnen vragen oproepen: waarom heet dat stuk land 'De Klokke' of de 'Hoppenwei' en zo misschien leiden tot onderzoek. Ze kunnen ook een stuk kleine, plaatselijke geschiedenis illustreren of ophelderen: de verplaatsing van een boerderij, 'de (oale) Hoesstee' of met het element 'molen', herinnerend aan een verdwenen molen.

'Veldnamen in Almelo' is uitgegeven door Uitg. Van de Berg te Enschede onder verantwoordelijkheid van de Commissie voor Veldnamen van de Culturele Raad Overijssel. Winkelprijs f 24,95 (wegens niet verlenen van subsidie door de gemeente Almelo moest de aanvankelijk aangekondigde prijs van f 15,- worden 'bijgesteld').

H.H.

Verschenen Tijdschriften

Na telefonisch overleg te raadplegen in de bibliotheek van de Oudheidkamer 'Twente'.

Aold-Hokseberge, 1992, no. 2.

J.B.A. Leusink en J.G.L. Overbeeke, *De Kattenstraat*, p. 1593-1596.

B.E. Asbreuk, *Opgraving te Buurse*, p. 1596-1598.

W.E. ten Asbroek en J.G.L. Overbeeke, *Aarnink (II)*, p. 1598-1601.

B.E. Asbreuk, *In en rond de boerderij het jaar rond, door de eeuwen heen (II)*, p. 1601-1604.

Boorn en Boerschop, 1992, no. 1.

M.G.E. van Harten-Fransen, *Een bloedig maaksmaal 2*, p. 2-7.

J. van Nuenen, *Borne in de ijzertijd*, p. 11-13.

G.P. ter Braak, *Uit de archiefkast 2; pand Grotestraat 139-141*, p. 16-17.

H.A.M. Woolderink, *Acte huwelijksvoorwaarden Zenderen I*, p. 19-22.

B. Wolbert, *t Biezondere gewwelteekn (Boornse sage)*, p. 23-26.

F.J. van Capelleveen, *Lorks Tru*, p. 27-29.

Oproep familienaam Nijhof, p. 31.

Jaarboekje Stichting Heemkunde Ootmarsum, 9e jrg. 1991.

D. Budde, *Van oude aktes en een muzikent*, p. 28-30.

H. Oude Elberink, *30 Joar Poaskearl*, p. 32-35.

Anoniem, *Wie kent ze nog (straatlied plm 1900)*, p. 36-38.

C. Metselaar, *Gevelsteen Synagoge*, p. 39-41.

H. Eweg, *Kroniek van 't Molenhuisje*, p. 42-49.

J.H. de Vey Mesdagh, *De Duitse Orde; De Utrechtse Balije van de Duitse Orde gedurende de eerste eeuwen van haar bestaan*, p. 51-57.

B. Morshuis, *'n Praotke met Loel Johannink*, p. 58-63.

Oald Hengel, 1992, no. 3.

F.H. ter Horst, *100 Jaar Gereformeerde Kerk in Hengelo*, p. 51-52.

H. van Baaren, *Muziek in advertenties uit de twin-tiger jaren*, p. 53-54.

F.C. Walhof, *Mijn opa's neef*, p. 55-57.

J. Schwertasek, *De straat waarin wij wonen, Brinkhuisweg, Brinkstraat*, p. 59-61.

H. Reynders, *De Hengelose spieker*, p. 63-65.

't Onderschoer, contactorgaan van de Stichting Heemkunde Denekamp, 1992, no. 2.

J.D. Brilman, *Kommunisieren*, p. 17-18.

H. Asma, *Een procesverbaal uit 1926*, p. 33-36.

J. Bruns, *'t Schrijvertje*, p. 37-39.

G. Broekhuis, *De spreuken van Willem Dingeldein*

(II), p. 39-44.

H. Velhuis, *De oorlogswinter 1944-1945*, p. 45-50.

H. Asma, *Herinneringen van een vroegere boer en een oud schoenmaker (slot)*, p. 51-56.

R.F.A. Rorink, *Huwelijkse voorwaarden op het hof-horke erve Abrahamink te Groot Agelo 1717*, p. 57 e.v.

Oet de Boerschopn, Heemkunde gemeente Weerselo, 1992, no. 42.

R. Rorink, *De krachtproef*, p. 18-20.

H. Hobbelinck, *Zoekerhoek in oorlogstijd (Volthe)*, p. 21-24.

H. Engelbertink, *Maarke Rossum*, deel 40, p. 25-28.

'n Sliepsteen, Stichting Historische Sociëteit Enschede-Lonneker, 1992, no. 30.

L. Nijkamp, *Theekoepels en buitenplaatsen om Enschede waardevol bezit*, p. 3-4.

Enschedelied uit Wenen, p. 5.

T. Wiegman, *Magistraat van nationale betekenis; Burgemeester Edo Bergsma nam zestig jaar geleden afscheid*, p. 6-7.

T. Wiegman, *Honderd jaar geleden opgericht; Vroegere Van Heekbad heeft belangrijke functie vervuld*, p. 9-11.

H. Kolkman, *Het Lammers en 't Laantje*, p. 13-14.

R. Luiten, *Alledaagse stof van toen; Bombazijn in elk winkeltje te koop*, p. 14.

K.J. Uildriks, *Koninklijk bezoek van 150 jaar geleden; Kleurrijke stoet van 200 ruiters begeleidt Willem II naar de stad*, p. 16-17.

Stad en Land, mededelingenblad Twente Akademie, 1992, no. 2.

J.B.A. Velers, *De Kistemakersomp*, p. 34.

E. Jans, *Rekonstrucie van een karnhuisje te Helendoorn*, p. 36-37.

Twente Genealogisch, Nederlandse genealogische vereniging afdeling Twente, 1992, no. 3.

H.E. Smit, *Kwartierstaat Jan Smit, voorheen Boesewinkel*, p. 51-52.

J.H. Lichtenberg, *Kwartierstaten: Berend Nijssink, Maria ten Wolhuis, Hermannes Baan, Hendrika Paalman, Jannes Kreijkes, Geertrui Schippers*, p. 52-64.

Vereniging Heemkunde Ambt Delden, 1992, no. 3.

G.H. Naafs, *Huize Warmtinck*, p. 37-46.

Anoniem, *De gemeentegrenzen (6); Grensscheiding ten aanzien der Gemeente van Diepenheim*, p. 47.

W.H.H. Wegereef, *De rogge is riepe*, p. 48-52.

G. ten Brummelhuus, *De klompenmakerij (vervolg)*, p. 53-56.

ENSINK ANTIEK

*Meubelen 18e + 19e eeuw
Inkoop - verkoop - taxatie*

*Oldenzaalsestraat 31-33
7551 KN Hengelo
Tel. 074-428744*

ANTIQUARIAAT GALERIJ REZA

MODERNE KUNST EN
OUDE BOEKEN
BOEKENZOEKDIENST

KORTESTRAAT 2
T/O ZOUTMUSEUM
POSTBUS 9 - 7490 AA DELDEN
TEL.: 05407 - 64792

GEOPEND:
DI/WO/DO: 14-18
VR: 12-21
ZA: 10-17 UUR

boekhandel Broekhuis

Sinds 1868

Algemene en Wetenschappelijke Boeken en Tijdschriften
School- en Studietoelagen
kantoorartikelen en Schrijfwaren

Hengelo

Enschedeestraat 19
Telefoon 074 - 910267 Telefax 074 - 913892

Almelo

City Promenade 21
Telefoon 05490 - 12235

Enschede

Campus Boekhandel Universiteit Twente
Telefoon 053 - 892114

Enschede

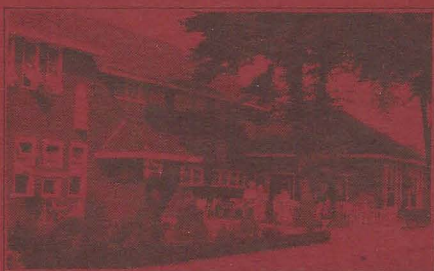
Marktstraat 12
met antiquariaat & galerie
Telefoon 053 - 325210

bB

Hooidijk 15, 7661 RA Vasse
(Post Ootmarsum)

MOSBEEK HOTEL-RESTAURANT

Prachtig gelegen aan de rand van het natuurreservaat
„Het Springendal“

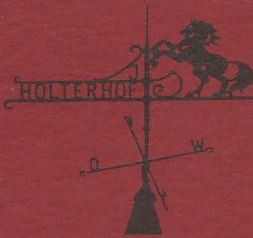
BUITEN: een geweldige natuur om te wandelen,
fietsen, helemaal om bij te komen.

BINNEN: de warmte en gezelligheid van een familie-
hotel. Alle kamers met modern comfort.

In voor- en nazomer speciale arrangementen.

Voor inlichtingen
en reserveringen:
Telefoon 05418 - 481

Welkom

HUIZE HÖLTERHOF

Hölterhofweg 325
7534 PT Enschede
Tel. 053 - 611306

Huize Hölterhof, moeilijk te vinden.....
Een openbaring om te ontdekken!

Van november t/m april:
diners-koffietafels
recepties-familieeünies enz.

Van mei t/m oktober:
55-plus vakantieweken.

Vraagt folder en programma.

A. Bonzet SPECIAAL BOEKBINDERIJ

DE OSSENBOER 44 - ENSCHEDE
tel 053-314069

OOK UW BINDWERK IS BIJ ONS WELKOM

Wij zijn een niet te grote
binderij waar kwaliteit
en service nog
mogelijk is

*Gespecialiseerde bandboekbinderij
voor particuliere- en rijksopdrachten.
Levering franco door geheel Nederland.
Kleine tot grote oplagen - speciale opdrachten.*